

SALAMANDER.

Dobrý večer, vážení hostia a diváci, dobrý večer i Vám vážení obyvatelia Banskej Štiavnice. Zaplnili ste ulice nášho mesta, aby ste sa odosobnili od súčasného života, a ocitli sa v dobe dávno minulej, keď mesto Banská Štiavnica patrilo medzi najvýznamnejšie v ťažbe drahých kovov, hlavne zlata a striebra, čo v rozhodujúcej miere ovplyvnilo hospodársky, kultúrny, ale aj spoločenský život mesta. S ťažbou zlata a striebra, teda baníckou činnosťou, je spojený obrovský rozvoj vedy, techniky i školstva, čo dokumentuje skutočnosť, že v Banskej Štiavnici bola založená v roku 1764 prvá banícka a lesnícka akadémia, na ktorej získavali vedomosti poslucháči nielen z Európy, ale i zo zámoria.

Popri získavaní odborných vedomostí bol v tomto období i bohatý kultúrny a spoločenský život. Boli to práve poslucháči banskoštiavnickej akadémie, ktorí rozdávali svojim súčasníkom radosť a dobrú náladu až do roku 1919, kedy škola prestala existovať a bola premiestnená do Šopronu v Maďarsku.

Po presťahovaní baníckej akadémie, v meste na dlhšie obdobie ustal dovtedy živý spoločenský život. Až v roku 1934 ožilo mesto starobylými baníckymi tradíciami. Vojnový požiar znovu prerušil sľubne sa rozvíjajúcu tradíciu. K jej obnoveniu došlo až 10.9.1949 v predvečer dňa baníkov a hutníkov. Salamandre vstúpili do mesta v ďalších rokoch 1951-61-64-72-78-88 a od roku 1991 sa organizujú každý rok.

Najpôsobivejší Salamander bol zorganizovaný v roku 1964. Uskutočnil sa 26. augusta ako vyvrcholenie veľkolepých osláv 200 výročia založenia baníckej a lesníckej akadémie.

Najčestnejšie miesto v salamandrovom sprievode patrilo dovtedy ešte žijúcim posledným absolventom. Pri prechádzaní objímajúcich sa sivovlasých starcov mestom nebola núdza o slzy.

S poslednými absolventmi svetoznámej banskoštiavnickej akadémie totiž akoby odchádzala do nenávratna aj spomienka na zašlú slávu tejto školy a mesta. V minulosti tvorili salamandrový sprievod poslucháči lesníckej a baníckej akadémie, ich nasledovníkmi boli zamestnanci Rúdnych baní. Po ich likvidácii v roku 1991 sa organizátorom podujatia stalo mesto Banská Štiavnica.

Sprievod tvoria starí baníci a ich rodinní príslušníci, študenti stredných a základných škôl, ale aj občania mesta a jeho okolia.

V **salamandrovom sprievode**, ktorý smeruje do centra mesta nájdeme viacero historických postáv spojených so životom mesta. Postavičky z legend, ale aj reálne žijúce postavy, ktoré obohatili históriu mesta svojou existenciou.

Na čele sprievodu kráča **pastier s pomocníkmi** a na rukách nesie jaštericu. Predstavujú povest' o založení mesta a objavení banskoštiavnických zlatých a strieborných rúd, ktoré položili základ baníctvu a samotnému mestu.

Za nimi potom kráča **baník v aušusníckom oblečení**, ktorý nesie symbol baníckej práce, skrížené kladivká. Za aušusníkom kráčajú **permoníci**, rozprávkové bytosti stelesňujúce baníckych duchov, vládcov podzemia, ktorých museli baníci rešpektovať.

Sprievod pokračuje postavou predstavujúcou **starého baníka s fokošom**. Fokošom nazývali baníci palicu ukončenú hlavicou s baníckym znakom, vypracovanú s mimoriadnym umeleckým citom. Po starom baníkovi idú **aušusníci** v baníckom oblečení a striedavo nesú fokoš, kladivo a olejový kahanec.

Ďalej sa v sprievode pohybujú **kutnohorskí baníci** s kahancami a sekerami, ktoré znázorňujú ich banícku profesiu. Ďalšiu časť sprievodu vedie **akademik v dobovom oblečení** s vytasenou šablou. Za ním pochoduje dirigent **baníckej hudby** a celá banícka dychovka.

Ďalšiu časť sprievodu tvorí **magistrát mesta Banská Štiavnica**, na čele s primátorom, hosťami a mestským zastupiteľstvom. Ďalšími účastníkmi sú členovia **banskoštiavnicko-hodrušského spolku** nesúci zástavu spolku, účastníci celoslovenského dňa baníkov. Za nimi hrdo vykračuje typická postava **Štiavnického Nácka** s neodmysliteľným kufrom plným vtipov, ktoré priehrštím rozdáva mladým aj starým, nielen v Banskej Štiavnici, ale aj na celom Slovensku. Traduje sa, že kufor nosí so sebou aj na tie najintímnejšie miesta. Za Náckom kráča v dobovej uniforme postava predstavujúca **starého lesníka**, nesúceho na žrdi kyticu kvetov.

Ďalej nasleduje tzv. **Valetanský sprievod**.

Stredom ulice sa vlečie aj opustený **večný študent**, a za ním ide vlastný **Salamander**. Vytvárajú ho študenti banickej a lesníckej školy, svetielkujúci sprievod, je najpôsobivejšou časťou sprievodu, a jeho pôvab vynikne najmä po zotmení.

Organizovali ho študenti akadémie pri najslávnejších príležitostiach a pri pohreboch svojich spolužiakov. Za Salamandrom vidíme **sokoliarov**, ktorí sú úzko spojení s rozvojom lesníctva v Banskej Štiavnici. Za nimi sa nesú **na koňoch husári**, ktorí majú dokresliť atmosféru doby. Sprievod pokračuje kráčajúcimi **vojakmi**.

Ironizujúci charakter sprievodu dokumentuje nasledujúci výjav predstavujúci najvyššiu inštanciu baníctva v meste - **komorského grófa**, sprevádzaného sluhom.

Za nimi potom pochodujú vojaci. Za vojakmi sa na somárovi nesie vari najsmiešnejšia figúra celého sprievodu, **tzv. burgermajster**. Vtedajší študenti takto naznačovali, v akej úcte majú najvyšších predstaviteľov mesta. Za nimi kráčajú **maďarskí žandári a kanoniéri**, ktorí za sebou vlečú dobový kanón. V sprievode stredom cesty si hrdo vykračuje aj **mestský bubeník**. Ďalšia časť sprievodu predstavuje niekdajšiu **študentskú obec Steingruben**, nazvanú podľa názvu tejto časti mesta. Študentská obec tvorila akúsi druhú správu mesta, dost' protichodného zamerania ako bol oficiálny mestský magistrát. Avšak Steingruben, bola študentmi dôkladne spravovaná. Ich štruktúra v podstate zodpovedala štruktúre mestskej rady. A tak v sprievode pochoduje aj **rabín** nesúci talmut, **kat** a za ním jeho paholci. Potom nasledujú **drábi so šibenicom** a medzi nimi **odsúdenec**. Odsúdenca sleduje **smrť s kosou**, ktorá tvorí koniec predchádzajúcej časti sprievodu, ale súčasne uvádza **pohreb študenta** odprevádzaného jeho spolužiakmi. Týmto výjavom sa končí ďalšia časť sprievodu ladená trochu vážnejšie.

Stredom ulice sa potom vlečie stará žena, ktorá bola vo svojej dobe nazývaná **Cirónička**, ktorá znázorňuje plačúcu milenku.

Za ňou nasleduje **nočný hlásnik**. Samostatnú časť sprievodu tvorí **skupina šašov**, ktorí tak ako vo svojej dobe aj dnes vystrárajú rôzne figle a prihovárajú sa divákovi, niekedy obťažujú a dobromyseľne zapárajú. Za nimi ide **maharadža so svojou suitou**. Za týmto obrazom nasledujú **citaristi na koči**, za nim sa hrdo nesú **staré dámy**, predstavujúce dámsku honoráciu mesta. Podľa niekdajších prameňov to mali byť bývalé milenky akademikov.

V ďalšej časti sprievodu kráča osoba s detským kočikom znázorňujúca **kojnú**. V sprievode potom kráčajú **vtáčnikár** s klietkou a **motýlkár** obchodujúci s motýľmi. Obchodovanie v minulosti predstavuje aj bosniak nazývaný **Lacný Jožko**. Lacným ho nazývali preto, lebo kupoval prevažne partiové výrobky, a pri predaji obyčajne žiadal toľko ,ako za plnohodnotný tovar. Len postupným jednaním znižoval cenu. Na lacného Jožka potom nadväzuje v sprievode celá spoločnosť, predstavujúca **svadbu**. Nezávisle na svadbe pokračuje v sprievode **poľovník s puškou** a so **zdravotnou sestrou a cigánsky pár**. Azda nikto sa neubrání úsmevu pri pohľade na **matku, ktorá nesie v koši svojho syna na vojenský odvod**. Aby postava vyzerala dôveryhodnejšie regrút v koši veselo fajčí. V sprievode sa ďalej objavujú imaginárne postavy.

Vidno z nich len jednu, ktorá predstavuje **ducha**, podľa organizátorov sprievodu sú ostatní neviditeľní. Za duchom potom pochodujú úsmevné postavy **malý Mat a veľký Patašón**, manželský **pár indiánov** a **vodník so ženou**.

V sprievode sa objavuje aj **cvičiteľ s medved'om**, a spolu končia ďalšiu časť sprievodu, po ktorej nasleduje prehliadka **dobových živnostníkov a remeselníkov**, so svojimi pracovnými nástrojmi.

Objavuje sa **handrár**, ktorý voľakedy po mestách a dedinách zbieral nielen handry, ale aj kožky, železo a platil drobnými hlinenými a úžitkovými predmetmi.

Neodmysliteľným dopravným prostriedkom z Hronskej Breznice, terajšia Hronská Dúbrava, bola do Banskej Štiavnice malá úzkorozchodná železnička, ťahaná parnou lokomotívou, ktorú dobromyseľne nazvali **Štiavnickou Ančou**. Jej maketa spolu so strojvodcom, vlakvedúcom, výhybkárom a koľajárom, chodí v sprievode po dlažbe mesta a skutočne pripomína dobu dávno minulú. Týmto obrazom končí tradičný salamandrový sprievod.